

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 330.341.1:657

Р.П. ПІДЛИПНА,

к.е.н., Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Концептуальні засади організації бухгалтерського обліку в управлінні інноваційною діяльністю

У статті розглянуто організаційні форми функціонування обліково-аналітичної інформації про інноваційні проекти, особливості матричних структур щодо забезпечення ефективного управління інноваційною діяльністю на рівні організації бухгалтерського обліку. Розроблено рекомендації щодо обґрунтування правового статусу бухгалтерів в організаційних структурах проектного типу, зокрема спеціаліста обліково-аналітичного профілю.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інноваційна діяльність, підприємство, організаційні структури, обліково-аналітична інформація, інноваційні проекти.

В статье рассмотрены организационные формы функционирования учетно-аналитической информации об инновационных проектах, особенности матричных структур по обеспечению эффективного управления инновационной деятельностью на уровне организации бухгалтерского учета. Разработаны рекомендации по обоснованию правового статуса бухгалтеров в организационных структурах проектного типа, в частности специалиста учетно-аналитического профиля.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, инновационная деятельность, предприятие, организационные структуры, учетно-аналитическая информация, инновационные проекты.

In the article the organizational forms of functioning accounting and analytical information about innovative proj-

ects, features of array structures for providing of effective management innovative activity at the level of organization of record-keeping are considered. Recommendations for justification of legal status of accountants in the organizational structures of project type, in particular specialist of accounting and analytical profile are developed.

Keywords: record-keeping, innovative activity, enterprise, organizational structures, accounting and analytical information, innovative projects.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України в умовах високого конкурентного тиску, підвищеного ризику, використання основних засобів зі значним ступенем зносу та високого рівня ресурсомісткості продукції передбачає здійснення інновацій з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу й соціальну сферу.

Перехід України до інноваційної моделі розвитку є невід'ємною умовою входження на рівних умовах у світову економічну систему та водночас ускладнюється відсутністю належної інформаційної бази системи управління економічними, в тому числі інноваційними процесами підприємства, без яких неможлива реалізація функцій планування, контролю, регулювання, а отже цілісність управлінського процесу в цілому. Бухгалтерський облік та економічний аналіз у своїй взаємозалежності та зв'язку з іншими функціями управління утворюють нерозривний управлінський цикл у просторі та часі та повинні бути підпорядковані цілям системи управлін-

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ня інноваційною діяльністю, яка охоплює різні сфери діяльності підприємства, що надає можливість забезпечити технічний і соціально-економічний ефект інновацій.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання бухгалтерського обліку та економічного аналізу інноваційної діяльності підприємств досліджували Н.А. Бортнік, Б.І. Валуєв, Л.Н. Гнілицька, П.Є. Житний, Е.І. Крилов, І.Н. Солодченко та інші. Відсутність комплексних теоретико-методологічних розробок з проблем бухгалтерського обліку та економічного аналізу інноваційної діяльності перешкоджає вирішенню проблеми створення системи обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю промислових підприємств щодо підвищення ефективності управління з метою реалізації технічного та соціально-економічного ефекту інноваційної діяльності, що зумовлює подальше їх дослідження.

Метою статті є виявлення можливостей інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю за допомогою бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Бухгалтерський облік є засобом інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень при здійсненні інноваційної діяльності на підприємстві.

Система бухгалтерського обліку забезпечує безперервний процес фіксації первинної інформації про господарські операції, групування даних за певними ознаками, напрямками, періодами, надання оперативної, достовірної та своєчасної інформації про інноваційну діяльність підприємства.

Як справедливо відзначає професор Б.І. Валуєв, у системі бухгалтерського обліку забезпечується економічне моделювання досягнутих, дійсних характеристик керованого об'єкта [1, с. 59–60].

Функції бухгалтерського обліку є сполучною ланкою між плануванням і контролем, плануванням і економічним аналізом.

Роль бухгалтерського обліку в управлінні інноваційною діяльністю полягає у наданні інформації для:

- формування інноваційної стратегії підприємства та визначення особливостей її формування;
- визначення шляхів удосконалення техніко-технологічної бази підприємств і галузей;
- розрахунку витрат на створення інноваційного продукту;
- бізнес-планування майбутніх фінансових надходжень і норми рентабельності;
- обґрунтування напрямів зниження витрат на створення інноваційного продукту за умови збереження його якості.

Метою бухгалтерського обліку інноваційної діяльності є створення інформаційної бази для управління процесами розробки, впровадження і реалізації інновацій на підприємстві.

Завдання бухгалтерського обліку полягають в інформаційному забезпеченні реалізації напрямів створення, впровадження і продажу інновацій і включають:

- надання оперативної інформації для управління процесами розробки, впровадження і реалізації інновацій за раху-

нок документування, ведення реєстрів аналітичного та синтетичного обліку, складання бухгалтерської звітності для відображення процесів інноваційної діяльності;

- надання бухгалтерської звітності для контролю за процесами створення, впровадження і реалізації продуктів інноваційної діяльності;

- забезпечення оцінки ефективності інноваційної діяльності.

В Україні проблема прискорення економічного розвитку на інноваційній основі та забезпечення її ефективності є надзвичайно актуальною. Політика суб'єктів господарювання у сфері інноваційної діяльності впливає через інструменти оновлення асортименту продукції або технології виробництва на ефективність використання ресурсів підприємства. Однак існуючий ресурсно-технологічний потенціал вітчизняних підприємств не відповідає вимогам сучасних умов.

На відміну від країн Центральної і Східної Європи Україна продовжує продавати на світовому ринку переважно сировину та напівфабрикати. Експорт сировини і продукції низького ступеня переробки (напівфабрикатів) з України в 4–10 разів перевищує аналогічні показники Чехії, Угорщини і Польщі. Такі показники свідчать про небезпечну ситуацію, оскільки природні ресурси обмежені і вичерпані.

Основними недоліками в обліку витрат, пов'язаних з інноваційною діяльністю, є:

- слабка нормативна база в економічних розрахунках витрат на підготовку і освоєння нової продукції, внаслідок чого фактичні витрати можуть суттєво відрізнятися від кошторисних;
- ведення обліку фактичних витрат на підготовку і освоєння виробництва нових видів продукції на різних балансових рахунках за відсутності їх затвердженої номенклатури;
- нерівномірне включення витрат за освоєнням в собівартість продукції, що серійно випускається;
- відсутність дієвого контролю за рівнем фактичних витрат за відсутності необхідної інформації;
- неможливість забезпечення достовірною інформацією проведення економічного аналізу витрат на освоєння та розробки.

Для організації бухгалтерського обліку інноваційної діяльності з урахуванням специфіки діяльності підприємства мають враховуватися вимоги чинного законодавства з визначення інноваційних продуктів і методики бухгалтерського відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності. Крім того, інтелектуальний капітал, що використовується і формується в ході інноваційного процесу, існує реально на підприємстві як ресурс, рушійна сила, тому на концептуальному рівні оптимальним підходом до організації бухгалтерського обліку інноваційної діяльності є відповідний вибір і складових в умовах конкретного підприємства шляхом застосування кібернетичних законів: необхідної різноманітності та інтеграції функцій управління. Використання таких законів для побудови організаційної структури управління інноваційною діяльністю, та облікового персоналу зо-

крема, сприятиме розробці інформаційних моделей інноваційної діяльності підприємства.

Організація управління інноваційним проектом на підприємстві відбувається шляхом виділення керівного органу управління проектом. До нього можуть входити: відповідальна особа за проект серед членів правління (директорату); керівники основних і допоміжних підрозділів, в яких безпосередньо реалізується інноваційний проект; керівник проекту.

У теорії і практиці існують різні моделі включення проектних груп до організаційних структур управління підприємством:

1) структури з функціональною координацією. У таких структурах керівник проекту та підлеглі йому працівники виконують допоміжну координуючу роль. Керівник проекту налагоджує зв'язок між функціональними підрозділами і координує роботу над проектом, виконуючи при цьому функції помічника керівника з питань реалізації проекту. Основою влади керівника проекту є його професійна компетентність і особисті якості. За такої схеми ніхто, крім вищого керівництва, не несе відповідальність за витрати і майбутній дохід від проекту. Керівники функціональних підрозділів відповідають за виконання своєї роботи в рамках виділеного бюджету;

2) структури з проектним управлінням. Передбачається формування однієї або декількох груп, в яких зосереджуються відповідні матеріальні, трудові та фінансові ресурси. Створюється автономна лінійно-функціональна організація, підрозділи якої вирішують конкретні завдання проекту: проектування і розробку продукції, виробництво, управління фінансами, відносини з субпідрядниками і постачальниками;

3) матричні структури. У таких структурах керівники проектів взаємодіють з керівниками функціональних підрозділів, налагоджуючи горизонтальні зв'язки. Можливе формування тимчасових проектних груп з співробітників функціональних підрозділів. Керівник функціонального підрозділу залишається лінійним керівником своїх підлеглих, включених в проектну групу, відповідає за їх підготовку, підвищення кваліфікації керівник проекту визначає зміст і терміни виконання робіт за проектом, координує технічну і фінансову сторону проекту. Функціональний керівник відповідає за методи досягнення поставлених цілей;

4) проект-контролінг. Новим етапом у розвитку управління інноваційною діяльністю є переміщення акценту з аналізу на управління за відкриттями. Такий напрям, розглянутий у праці російського вченого С.Г. Фалько, отримав назву «інноваційний контролінг», що об'єднує теорію прийняття рішень, математичне моделювання, теорію систем, інформаційне та організаційне моделювання [5, с. 34–46].

Інноваційний контролінг можна представити як системний інструмент управління відкриттями, спрямований на спостереження за процесом реалізації проектів відповідно до поставлених планів, бюджетів і ухвалених рішень на цій основі. Зміст інноваційного контролінгу можна визначити як систему аналізу й перевірки того, наскільки успішно реалізуються інноваційні проекти підприємства.

До основних методів, які застосовуються в інноваційному контролінгу, належать: метод коректив, метод ставки дисконтування з поправкою на ризик, аналіз сприйнятливості, аналіз ризику, аналіз за методом «дерево рішень», метод достовірних еквівалентів, метод «кращого стану», метод ухвалення рішень без використання числових значень достовірності.

На думку професора Д. Адама, інноваційний контролінг займає проміжне значення між оперативним і стратегічним управлінням [6, с. 108].

Одним із найбільш поширених методів інноваційного контролінгу, який наводиться у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, є АВС-аналіз. Даний метод застосовується з метою селективного відбору найбільш важливих для підприємства постачальників і покупців, найбільш важливих видів матеріалів, елементів витрат, на які припадає значна частка у структурі собівартості продукції, і найбільш ефективних напрямів капіталовкладень. Завдяки такому підходу створюється можливість концентрувати увагу на пріоритетних напрямках інноваційної діяльності і позначити реальні напрями вдосконалення процесу управління інноваційним проектом.

Кожна модель управління процесами розробки і впровадження інноваційних проектів має бути адаптована під конкретну специфіку діяльності та супроводжуватися ефективною системою внутрішнього контролю. Врахування специфіки моделей управління інноваційною діяльністю підприємств визначає особливості розробки інформаційних моделей забезпечення управлінського впливу.

Зокрема, особливості матричних структур зумовлюють відповідні вимоги щодо забезпечення ефективного управління інноваційною діяльністю на рівні організації бухгалтерського обліку. Виконання функцій працівниками матричної структури передбачає необхідність:

1) відповідної перебудови організаційної структури управління й облікового персоналу, зокрема;

2) розробку бухгалтерських (і планових) інформаційних моделей економічних об'єктів – процесів, витрат і джерел їхнього покриття тощо природному складу й внутрішньому змісту об'єктів інноваційної діяльності;

3) забезпечення комплексного системного управління економічними об'єктами за рахунок поєднання персоналу різної функціональної спеціалізації в центрах управління інноваційними процесами.

Оскільки відсутність достовірної та своєчасної інформації про показники інноваційної діяльності зумовлює неефективне управління нею і нерациональне використання ресурсів підприємства, на рівні організації бухгалтерського обліку повинні бути забезпечені відповідні вимоги до облікового персоналу. Крім того, обсяг робіт облікових працівників залежить від наявності окремого центру відповідальності за інноваційну діяльність або використання послуг вітчизняних та іноземних контрагентів.

За відсутності підрозділу контролінгу на спеціаліста обліково-аналітичного профілю доцільно покласти такі обов'язки:

- розробка кошторису витрат проекту;
- оперативний і поточний контроль відхилень фактичних витрат від кошторису;
- участь у розробці технічної документації в частині показників виробничих норм і технологічної собівартості нової продукції;
- розробка планової калькуляції для визначення ціни та наступного планування витрат на виробництво масової (серійної) продукції;
- проведення економічного аналізу ефективності інноваційної діяльності;
- визначення на стадії розробки нового виробу підходу та участь у розробці методик планування, обліку і калькулювання нового виробу як інноваційного продукту.

Окреслені обов'язки охоплюють комплекс робіт організаційного та обліково-аналітичного характеру та повинні передбачатися відповідними посадовими інструкціями.

Висновки

Таким чином, встановлено, що інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю передбачає відповідні організаційно-методичні засади бухгалтерського обліку такої діяльності.

У межах існуючої інтеграції економічних наук запропоновано для забезпечення ефективності управлінського впливу здійснювати розробку інформаційних моделей інноваційної діяльності на основі кібернетичних законів – необхідної різноманітності та інтеграції функцій управління.

Ігнорування необхідності побудови організаційної структури управління, й облікового персоналу зокрема, та розробки бухгалтерських (і планових) інформаційних моделей економічних об'єктів – процесів, витрат і джерел їх покриття – у частині інноваційної діяльності відповідно до природ-

ного складу та внутрішнього змісту об'єктів такої діяльності не сприяє комплексному системному управлінню економічними об'єктами за рахунок поєднання персоналу різної функціональної спеціалізації в центрах управління інноваційними процесами.

Розроблено рекомендації щодо правового статусу бухгалтерів в організаційних структурах проектного типу, що забезпечується суб'єктами організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Обов'язки розподіляються з урахуванням повноважень бухгалтерської служби та необхідності взаємодії з нею на період здійснення інноваційного проекту.

Список використаних джерел

1. Валуев Б.И. О недостаточной связи науки о бухгалтерском учете с проблемами развития целостной системы управления / Б.И. Валуев // Економіст. – 2006. – №12. – С. 58–63.
2. Житний П.Є. Вплив факторів зовнішнього середовища на формування облікової політики / П.Є. Житний // Економіка. Менеджмент. Підприємство: зб. наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2005 р. Вип. 14, ч. 1, м. Луганськ / М-во освіти і науки України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля Луганськ, 2005. – С. 225–233.
3. Житний П.Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація: монографія / П.Є. Житний. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
4. Житний П.Є. Обліково-аналітичні проблеми використання виробничого потенціалу і шляхи їх вирішення / П.Є. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №1. – С. 41–50.
5. Фалько С.Г. Контроллинг: национальные особенности – российский и американский опыт / С.Г. Фалько, Кейт А. Рассел, Л.Ф. Левин // Контроллинг. – №1. – 2002. – С. 34–46.
6. Adam D. Investitionscontrolling / D. Adam. – [2. beard, und erw. Aufl.]. – Munchen Wien: Oldenbourg, 1997. – 528 p.

О.П. КВАСОВА,

к.е.н., доцент кафедри фінансів, Київський національний університет технологій і дизайну

Моделі інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів

Стаття присвячена дослідженню моделей інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів, де виокремлено європейську, американську, змішану модель, а також моделі країн із перехідними економіками. Ці моделі мають свої специфічні риси, постійно розвиваються, що необхідно враховувати при застосуванні їх елементів в Україні.

Ключові слова: інвестиційні операції, моделі діяльності, банки, ринок цінних паперів.

Статья посвящена исследованию моделей инвестиционной деятельности банков на рынке ценных бумаг,

где выделено европейскую, американскую, смешанную модели, а также модели стран с переходными экономиками. Эти модели имеют свои специфические черты, постоянно развиваются, что необходимо учитывать при применении их элементов в Украине.

Ключевые слова: инвестиционные операции, модели деятельности, банки, рынок ценных бумаг.

The article is devoted to research models of investment activities of banks in the securities market, where highlights of European, American, mixed model, as well as countries with economies in transition. These models have